

TARİHİN ACILARI TOPLUM HAFIZASINDA DEVAM EDER

Posted on 12/11/2019

Varlık Vergisi ve Armenak Efendinin Aşkale Yolculuğu

VARLIK VERGİSİ NASIL BİR VERGİYDİ?

Cumhuriyet döneminin ayrımcı, ırkçı bir vergisiydi. Hedef kitle Rumlar, Ermeniler, Yahudilerdi. Vergide hedef ise ödeyemeyecekleri oranda vergilendirip her şeylerinin elden çıkmasını sağlamaktı. Öyle de oldu.

Bunun bir nedeni de olmalıydı.

Çok uluslu, çok dinli her imparatorluk gibi Osmanlı da yükselme, duraklama, gerileme ve sonra küçülme sürecine girmişti.

İttihatçıların 1913’de kanlı Babı Ali baskınıyla iktidarı ele geçirmesinden sonra Osmanlı’nın geride kalan topraklarında tekli ulus devlet projesi hayata geçirilir. Burada Anadolu ve Trakya’nın Müslüman olmayan yerli halklarının yeri yoktur. Öyle de olur. Öncesi ve sonrasında 1915 sürecinde sistematik şekilde yok olurlar.

Kıyıda, köşede kalabilenler İstanbul’da toplanır.

Yeni Cumhuriyet onlar için umuttur. Acılarını sararak, hayata tutunma umudu. Ona tutunurlar, sarılırlar da. Osmanlı’nın “millet-i mahkûm” tebaasıydılar. Cumhuriyetin

“vatandaşı” olmuşlardı. Cumhuriyetin eşit vatandaşı. Yani yasalarda öyle yazıyordu. Ama değişen bir şey yoktu. Onlara “azınlık” deniyordu. İttihat ideolojisi devam ediyordu ve arındırılma sırası Trakya Yahudilerine ve İstanbul’daki ‘azınlıklara’ gelmişti. “Azınlık Karşıtı Politikalar”, “Türkleştirme Politikası” gibi isimlerle bilinen uygulamaların türlü/çeşitlisi arka arkaya uygulanmaya başlar.

Bunların en önemlilerinden birisi 11 Kasım’da TBMM kabul edilen ve 12.Kasım.1942’de yürürlüğe giren Varlık Vergisiydi. Azınlık karşıtı politikaların ‘kanun kılıfına büründürülmüş’ 1942 versiyonuydu. Mükelleflerin gelirlerine, mal varlıklarına, vergi hukukunun temel ilkelere göre değil ırk, din, mezhep farklılıkları gözetilerek ayrı ayrı oranlarda vergilendirilmesiydi. Amaç ekonominin ve azınlık mal varlığının Türkleştirme projesiydi.

Uygulamada Müslümanlar için ‘M’ Dönmeler (sonradan Müslüman olanlar) için ‘D’, Gayrimüslimler için ‘G’, Ecnebler (Müslüman olmayan yabancılar) için ‘E’ listeleri hazırlanmıştı.

Okul, hastane, yetimhane, huzurevi ve dini kurumlar bile vergilendirilmişti.

Vergisini ödeyemeyenler kalan borçlarını çalışarak ödemeleri için Aşkale’ye gönderiliyordu. Gönderilenler, yalnız ‘G’ grubu Ermeni, Rum ve Yahudilerdi.

Onlar ki, her şeylerinin haraç, mezat satıldığı; okul ve vakıf akarlarının bile tapuları iptal edilen; ırkçılığın, çalışma kamplarının, ölümün acısını yaşayan; her olayın ardından ülkeyle yaşam bağları kopan; yüzlerce yıllık, kültür, sanat, meslek, birikimleriyle yok olan ve dört bir yana savrulan, yurdum insanlarıydı.

ONLARDAN BİRİSİ DE KADIKÖYLÜ ARMENAK EFENDİYDİ.

Armenak Efendi Kadıköy çarşısında ayakkabı malzemesi satan küçük bir esnaftır. Dönemin

İstanbul Defterdarı Faik Ökte “Varlık Vergisi Faciası” isimli anılarında avcılar kulübünden arkadaşı Armenak Efendinin Aşkale’ye buruk yolculuğunu şöyle anlatıyor:

“Kadıköylü Armenak 60 yaşlarında, bütün renk ve hatlarıyla bozulmamış bir Osmanlı Ermeni’siydi. Musikiden anlar, ince nüktelerle herkesi güldürürdü. Ciddiyetine, efendiliğine bütün arkadaşlar hayrandı. Bir arkadaşımız vefat eden eşinin sedef çekmecesini tamir için Armenak Efendiye bırakmıştı. Armenak Efendinin çekmecenin gizli bir gözünde bulduğu, arkadaşımızın vefat eden eşine ait tahvilleri getirip kahvede arkadaşımıza teslim ettiğini bütün Kadıköy avcıları bilirdi. Armenak Efendi üstat bir avcı idi de. Köpek yetiştirmede, terbiyesinde, av partilerinin sevk ve idaresinde daima fikrine müracaat edilirdi.

Varlık Vergisi tatbikatının başladığı günlerde bir sabah Armenak Efendi odama girdi. Yer gösterdim, kahve ısmarladım.

-Yok Faik Bey, diye tutturdu, kapıda bir alay insan seninle görüşmek için saatlerdir sıra bekliyor. Oturmaya hakkım yok. Beni dinlemeni istiyorum. Bana 10 bin lira vergi geldi. Bilirsin bende bunun onda biri yok. Sıra bana geliyor. Senin kudretin beni kurtarmaya kâfi gelmez, biliyorum kural böyle. Dükkanımı satıp beni Aşkale’ye göndereceksiniz. Senden bir ricam var. Karım yatalaktır, ihtiyardır, evi sattırıp onu sokağa attırmamaya çalış. Evim ahşaptır, küçüktür, üç bin lira bile etmez. Bana söz verersen gözüm arkada kalmadan Aşkale’nin yolunu tutacağım.

Armenak’ın evini biliyordum. Tenha bir sokakta, harap, küçücük bir şeydi. Ak saçlı hasta karısını da hatırlıyorum. İçimde bir şeylerin kırıldığını hissediyordum. Bu yatalak kadını hasta yatağından sokağa mı atacaktık. Varlık Vergisi bunun için konmamalıydı her halde. Biz yanlış yolda idik. Bilmeyerek istemeyerek saplandığımız kaideler, tunç kalıplar yüzünden zülüm yapıyorduk. Armanek’a söz verdim. Odamdan çıkarken kocaman burnundan damlayan iki damla göz yaşını siliyordu.

O günden sonra her gün imza için önüme gelen yüzlerce dosya içerisinde Gayrimenkul satışlarına ait olanları dikkatle tetkik ettim. Armenak'ın evine ait satış evrakları her elime geçişte onu kendi sırasından çıkartıp altlara sokardım. Böylece kimseye minnet etmeden İhtiyar Armenak'ın ev eşyalarını, evini verginin tasfiyesine kadar sattırmadım. Verginin tasfiyesinden sonra arkadaşım Aşkale'den döndü. Şimdi tanrının mağfiretine kavuştu (vefat etti). Bu hikâyeyi Armenak'tan dinleyen arkadaşlar her anlatışında ihtiyarın gözlerinin dolduğunu, yaşardığını söylerler.”

... Saygıyla anıyorum.

Yervant Özuzun